

10. 1. D 498.

D. D.

STRICTURÆ PHILOLOGICÆ,
QUIBUS

RADICES ^{ET} VOCES
NONNULLÆ EBRÆÆ,

IN
LEXICIS VULGO DESIDERATÆ,
RESTITUUNTUR,

CONSENT. AMPL. FACULT. PHILOSOPH.
IN REG. ACAD. UPSAL.

PUBLICO EXAMINI MODESTE SURFICIENDÆ

AB
AUCTORE,

OLAVO DOMEY,

PHILOSOPHIÆ MAGIST.

ET
RESPONDENTE

ALUMNO POSSIETHIANO

JOHANNE M. FANT,

STOCKHOLMIENSI,

IN AUDITORIO CAROL. MAJ. D. XV. JUNII,
ANNI MDCCCLVII.

H. A. M. C.

UPSALIÆ, Excid. L. M. HÖJER, Reg. Acad. Typogr.

Admodum Reverendo atque Praeclarissimo DOMINO,
Mag. OLAVO BERGMAN,
PAST. & PRÆPOS in Bollnås Digniss.
AVUNCULI loco perpetim colendo.

Siquidem monumenta pietatis, vel chartulas levidenses non raro exstisit esse vidimus; meo affectui tenerrimo id concedas rogo, *Patrone Indulgentissime*, ut hanc Dissertationem, a me publice defensam, venerationisque meæ interpretem deponere liceat. Tanta enim Tua in me sunt beneficia tan-taque mea in Te debita, ut haec filii, illa Parentis, superare jam dudum judicaverim. Scilicet, post obitum Patris, dum in vivis erat, Carissimi, parum absfuit, quin tristiori succumberem fato, nisi memet, eo orbatum præsidio, perbenevolus excepisset, & quod spe & exspectatione mea majus, haud aliter, atque e cœlo datus, accederes alter Nutritius, plus quam paternum mihi amorem præstiturus. Inter Tua monita, Tuis impensis gravioribus, annos exegi pueriles. Ex Tuo Ipsiis ore semina Pietatis & Virtutis hausī saluberrima, &, quod in castris Musarum jam mea versetur opera, Tuis id totum dehetur curis. Sinas itaque, Vir admodum Reverende, hilce pagellis tester, quantum inde venerationis conceperit pectus, Tibi longe devinctissimum. Cum vero vel facundissimum sœpe verba solent desicere, neque Tua in me promerita adumbrare, ne dicam celebrare possum, quod unicum penes me est, eritque, suspiriis complectar iisdemque calidissimis. Conserva, Summe Deus, per annos bene multos, vitam & valitudinem Viri, ex cuius labore respublica ecclesiastica & civilis per multum jam diu capit decoris & incrementi. Conserva Optimæ Conjugi Optimum Conjugem, Liberis vero carissimum Patrem, mihi denique Evergetam faventissimum. Ut vero beati Patris ultima in me, mihi cognatos, religiose solvis vota, sic nunquam declarare intermittam, quanta pietati juncta submissione semper Tuus sim & vivam,

Admodum Reverende atque Praeclarissime DOMINE

cliens obedientissimus
JOHANNES M. FANT.

B. L.

Sistere Tibi B. L. hic animus est radices & voces aliquot Ebræas, quibus Lexica, qualis adhuc eorum est imperfectior facies, immerito locum denegasse putamus. Non novitatis studio vel audaciæ hoc nobis vertet, qui norit idem ab aliis sæpe tentatum esse, & querelas merito fundi, genuinum Lexicon Ebræum hucusque magis votis, quam ipso operæ, quæri. Non loquor in præsenti cumulatos sub una radice confusos, & sibi contradictentes sæpe significatus, nec fictas interdum & precario sumtas notiones, sed vastam illam farraginem anomaliarum & exceptionum a communi regula, quæ rem Grammaticam non minus quam Lexica opplet; ubi literarum transpositiones, alternationes, Dagesch Euphonicum, formæ irregulares & ejusmodi aliæ spinæ bene multæ, non nisi ideo sæpe admissæ videntur, quam quod aliud & certius ignoraretur, quæ fere fors est Linguarum, quarum amplitudinem & veram indolem haud pernoscimus. Laudandi sunt veteres, qui incredibili labore & studio talium exemplorum segetem congesserunt, immo commendandus videtur eorum ardor nostræ ætati, qua idem nimis languescere occœpit, sed nec posteris indignum erit, quod omnia vix digere- re queant, sed complanatoria querant. Duo scilicet in- commoda præcipue hanc methodum anomaliis faventio- rem premunt; unum, quod via ad pleniorem Linguæ E- brææ cognitionem pergenti impeditor reddatur, alterum, quod dubium semper fere relinquatur, anne analogia lo- cum tueri possit. Ut B. L. in compendio animadvertat,

quo opera hæc feratur, speciminis loco pauca hæc exempla præmittam: Zachar. XIV. 10. occurrit vox רָאמַת; nihil fere aliud sine præjudiciis legenti hic obversabitur quam radix רָאמַת, prout analogia poscit, sed Lexica evolvens frustra eandem quæret; amandabitur enim ad sono quodammodo simile thema רָוֹם, quod secundum hos duces, in l. cit. habebit per epenthesin Aleph, quod præter ordinem consuetum mobile factum est. Quivis facile videt ambages & singulares formas hoc modo cumulari, & lectorem, quibusvis non contentum, dubium dimitti, anne radix רָאמַת olim in Lingua Ebræa viguerit, quam Textus aperte prodere videtur. Fundamentum enim vulgaris hujus analyseos repetitus subsistit fere in Rabbi DAV. KIMCHIО, ejusque sodalibus, qui Rabbi DAVID in *Libro suo radicum ad rad.* רָוֹם sine omni probatione, ut fere most est horum doctorum, ita docet, quem longo ordine Christiani secuti sunt Lexicographi. Sed hoc nihil fere aliud probat, quam KIMCHIUM ita sentisse, non vero rem, præsertim ubi Contextus non decidit, in tuto collocatam esse. Qui crebras Rabbinorum hallucinationes, & factas saepe conjecturas, bene norit, non plane horum nitetur auctoritate, ubi videt Dialectos, eadem lingua constantes, eandem servare radicem quam Textus Sacer præbet, & quidem tali præditam significatu, quem locus deposcere videtur; רָאמַת e. g. apud Arabes est *consolidari*, *coalescere* cfr GOLII *Lexic. Arab.* p. 922, quod contextui Zachariæ admodum oportunum videtur, cfr. רָאמוֹת Job. 28. 18 & ALB. SCHULTENS. in b. l. comment.

Par ratio est vocis רָאמַת Ps. XIX. 14, quæ secundum CHRIST. STOCKIUM in *Clave Vet. Test.* p. 1245. est Fut. Niph. pro רָאמַת, *Dagesch compensativo extruso*, & per vocalem longam compensato, autem per epenthesin *inserto*

inserto. Nihil non in quacunque lingua fieri posse videatur, si ita extrudere, vocales mutare, & literas inserere licet. Unde multi occasionem arripiuere sinceritatem Textus Sacri in dubium vocandi, uti v. g. Episc. Cicestr. hunc locum aperte mendosum pronunciat. Longe ideo prudentius videtur mihi Cl. CLERICUS respexisse ad radicem קָרְבָּה quam analogia poscit, Dialecti servant & Ebraismus in derivato חַתָּם olim sibi familiarem fuisse prodit.

Sic verbum חַטָּב Exod. XXIII. 21. alii irregulariter positum volunt pro חַטָּב, a חַטָּב, rebellabis, alii pro חַטָּב, a מַרְבֵּב amarus fuit, unde hic vertunt: ne exacerbes. Sed prorsus analogice GLISSET. radicem נַמְרָא restituendam censet, quæ apud Arabes notat: *Maligna indole fuit, male voluit, iracundus fuit* vide GOLII Lexic. Arab. p. 2459; ad quod thema pertinet notum illud apud Ebraeos נַמְרָא, *Pardus*, unde percommode sensu verbal. c. reddi possunt: ne malignum prefractione te praebetas erga illum.

Ita tandem egregie observat SCHULTENS. יְנֵי, gregem significantem, triplici forma apud Ebraeos occurrere scil. אֲנֵי Num. XXXII. 24; עֲנֵה Ps. VIII. 8. & vulgari יְנֵי, pari omnino analogia & usu, quo eadem vox ap. Arabes triplici flexione אֲנֵי, עֲנֵה & אֲנֵי secundam abundantiam pec. pecorum denotans, frequentatur, cfr GOLII Lex. Ar. p. 1397. & 1418. Quæ singulæ formæ, præter vulgatum יְנֵי, secundum vulgaria nostra Lexica, ad anomalias pertinebunt.

Ad exemplum tantorum virorum idem mihi in Proverbii Salomonis tentare licebit, paucasque voces & radices Ebraicas restituere, vel rectius, examinandas proponere, quæ sub anomaliarum involucris in Lexicis immerito suo delitescere videntur. Non omne quidem anomalon ha-

bendum, quod a tritissima & regulari via recedit facile agnoscat, qui cogitat linguis usu vulgi maxime formari; & de Ebræo sermone, non ex paucis tantummodo ejusdem in Sacris Veteris Test. tabulis residuis reliquiis, sed ex collatione etiam earundem cum dialectis, judicium ferre didicit; multum tamen præter meritum a Grammaticis & Lexicographis vulgo huc congeri, non difficulter quivis fatebitur, qui rem serius examinandam sibi sumserit.

Delegi hunc præcipue librum Biblicum, quo fere non novi Ebraismis ditiorem, & varietate vocum illustriorem alium, tum etiam quod eruditissimo ALBERTI SCHULTENSII commentario sit illustratus, cuius viri vestigia sequi nemini vitio vertetur. Idem in reliquis Vest. Testamenti libris tentari posse & debere, quivis, me non monente, intelligit. Arabicam in primis ceterasque dialectos, ubi per harum inopiam fieri potuit, memet circa rariores & difficiles ejusmodi voces in subsidium vocare, non ægre feret, qui earundem cum Ebraismo cognationem novit, & qui simul cogitat, Judæorum Magistros, quibus initia & fundamentum suum debet Christianorum Ebræa Philologia, has ipsas linguis saepius consuuisse, quod Ebreorum (verba sunt BOCHARTI Phal. I. 1. c. 15.) in Scripturam S. commentarii docent, qui, quoties bieret calculus, ad hanc (Arabicam) linguam confugiunt, tanquam ad sacram ancheram. Quamvis longe plura observassent, si illius lingue fuissent peritiores. Usus, quem hujus generis opera præstabit, prodit se præcipue in minuenda anomaliarum mole, qua Grammatica & Lexica Ebr. laborant, & suppeditanda materia Lexico, si tempora tale dederint, quod omnes habeat numeros, vel, in quo nihil desideretur. Me vero quod attinet, non gloriam laboris, sed veniam conatus, pacisco.

Qui optime aliqui i. e. hebreorum quod admons del. sup-
-est solitatis metuenda retra
-med

I. N. D.

§. I.

אַבָּא, innuit, *Prov. I. 10.*

בְּנֵי אִם יְפֻחֵךְ חַטָּאִים אֶל חַבָּא. Nihil difficile habent
hæc verba, nisi ultimum illud רַבָּא, quod semel tali for-
ma in Vetere Test. occurrere Masora annotat. Unde
admissa anomalia ad notius אַבָּה interpres confugerunt,
putantes primam radicalem in Fut. Kal. esse eliam, ter-
tiam vero mutata in Aleph, tzere pro fægol, per Syria-
num notatam, a). Facem Christianis Rabbinos hic præ-
tulisse vel ex KIMCHII Libr. Rad. innotescit, qui ad
thema אַבָּה docet: Aleph in חַבָּא esse loco He, & Aleph
primum radicale absconditum esse, sensumque ejus esse sen-
sum beneplaciti & concupiscentie b). Et ne quid dissimu-
lem, etiam veteres versiones eidem verbi hujus explica-
tioni favere videntur; LXX. enim illud reddunt: μὴ βε-
ληθῆς; Targum: לא תחתפֵס i. e. ne consentias; quem pro
more sequitur hic Syrus; Vulgata: Fili mi si te laetave-
rint peccatores, ne acquiescas eis. Cer-

a) cfr SANCTES PAGNINI *Thesaur.* L S:tæ p. 9;
EDM. CASTELLI *Lexic.* Heptagl. p. 6. SCHINDL.
Lexic. Pentagl., BUXTORFFII, HENR. OPITII, GUS-
SETII, COCCEJI, STOCKII, RECHENBERGERI, LEI-
GHII, *Lexica Hebraica*, quæ quidem præcipua sunt, quo-
rum copia mihi fuit, quæque sigillatim recensere in se-
quentibus haud necesse duco. Vide etiam CLERICI &
GEJERI *commentar.* in b. l. & JAC. ALTINGI *Fundam.*
Punctat. Lingvæ S:tæ p. 385.

b) Cfr RABBI JARCHI in *comment.* ad b. l. אל חַבָּא
אל תַּחֲבֵךְ; Ita etiam R. LEVI ben GERSCHON, & R.
SCHELEMO ben MELECH, qui, in *Michlal Jophi*, ver-
ba KIMCHII pro more, sua facit, ad *Prov. I. 10.*

Certum ideo esse puto tum ex vetustis hisce versionibus, tum præcipue ex contextu loci nostri collato cum v. 15, significatum τὸν ἀβάτην esse confessionem & approbationem, a qua peccatoribus illestantibus danda, lectorem Salomo hic dehortatur; unde simul consequitur, quam denum cunque radicem concipias, talem sensum sicut necesse esse. Sed versiones illæ non æque palam faciunt, radicem hujus verbi esse אָבָתָה; liberiori enim paraphrasi non tam vocum proprias significationes & radices, quas formæ vocum innuunt, quam sensum, prout sibi visus est, quodammodo exprefserunt. Quisquis præterea auctor est Græcæ versionis in Proverbiis Salomonis, non videtur fuisse callentissimus Linguae Ebrææ. Quidquid fere difficile est, quicunque verbum rarius occurrit, adeo tractat, ut vel ignorasse se talia, vel sine cura transmisso haud obscure prodat, satis sæpiissime habens sensum utcunque respexisse, &, nescio unde, audacius supplevisse; exempl. loc. vid. c. I. 11. 12. 17. 18. 19. c. III. 27. c. IV. 20. XII. 18. XVII. 4. XXI. 21. XXVII. 22. coll. 2. Sam. XVII. 19. Talis adeo versio non omne tolleret dubium de genuina radice τὸν ἀβάτην; nec id præstabit auctoritas KIMCHII aliorumve recentiorum Rabbinorum, utpote qui in admittendis sine necessitate anomaliis admodum faciles & proclives sunt, quique multa pro certis habent, quæ non nisi conjectura nituntur.

Quominus vero hoc ἀβάτην idem esse quod אָבָתָה, ab אָבָתָה voluit, probabile mihi videatur, facit formæ ejus, & contextus, in quo occurrit. Si enim אָבָתָה esset Fut. Kal pro אָבָתָה, non nisi una fere litera originem & regularem suam formam referret. 1:0 namque prima radicalis Aleph foret elisa. Hoc in prima pers. Fut. Kal in verbis quæ ab Aleph incipiunt fieri, non adeo mirum, qvum duo נ concurrentes, & scriptionem & pronunciationem aggra-

66 166

aggravent, sed in reliquis pers. ut idem admodum raro contingat, tum analogia, ad indicandam originem vocis necessaria, poscit, tum praxis Biblica docet. Notatu dignum censeo, radicem illam אַבָּה sæpe in fut. occurrere in Vet. Test., nunquam tamen ita, ut primum suum Aleph amisisse deprehendatur. 1:do Tertia נ mutata effet in נ. Non quidem desunt exempla factæ ejusmodi mutationis vel alternationis; ut tamen certitudo Lingvæ constet, modusque ponatur licentiæ isti alternandi & permutandi literas radicales, qua sæpe non nisi ignorantiae perfugium queritur, non facile ad ejusmodi mutationem concedendum videtur, nisi ubi exempla Biblica eandem evidenter insinuant, quod in נְבָנָה, non nisi semel obvio, fieri non potest. 3:to Tzere sub tertia radicati effet pro sægol, plene enim fuisset נְבָנָה. Non hoc pertinent loca Jer.

XVII. 17. Dan. I. 13. Genes. XXVI. 29. & Jos. IX. 24. a Grammaticis notata, ubi tzere pro sægol sub tertia rad. נ in fut. Kal reperitur. Non enim pauca ista exempla analogiam tollunt. Quo accedit, eadem notabili Lectionis varietati obnoxia esse, & plurimos non insimile nota Codd. sægol in cit. locis analogice legere c).

Nec cogitandum, נ in fine vocis נְבָנָה necessario tzere hic requirere, qvum sægol sæpe sustineat, quod in primis fieri debere videtur, ubi vicem tertiae radicalis נ agat;

B

agat;

c) vid. *Biblia Hallenf.* ad citata loca. Non prætermittendum censeo Cod. Mjcr. Upsaliensem ab Cl. ODHELIO quondam hoc delatum, uti WOLFFIUS in *Biblioth. Ebr.* testatur, Erfurtenibus illis a MICHAELI excitatis hic concinere, & regulari lectioni per sægol in citatis exemplis favere. Optandum omnino effet, ut hic Codex examinaretur, ususque ejus Crisi Veteris Test. pateret, quæ tali cura incredibiliter adjuvaretur,

agit; ita e. g. הַמִּתְּא Jes. LXV. 20., מֵצָא Eccles. VII. 26., יְרֻשָּׁה

Prov. XI. 25. coll. יְוָרָה Hos. VI. 3.

Si igitur, pro consueta analyti, אל-חֶבֶא apud Salomonem, idem esset quod לְאֶחָדָה Deut. XIII. 9, in hac una phrasim omnia fere conspirasse crederes, quae Grammatici irregularia cumulant. Nam & id addere licebit, particulam אל non nisi unico hoc loco Salomonis cum verboconjungi d), quod aliquid momenti habere intelligitur, dum perpendimus אֶבֶה saepius in Vet. Test. occurrere, & quidem in eodem contextu, quo nostrum חֶבֶא, v. g. Deut. XIII. 9. I Reg. XX. 8, & non nisi cum particulis negativis, excepto unico Jes. I. 19, construi, nunquam tamen particulae אל nisi hoc controverso loco subjungi. Non quidem multum tribuerem huic observationi, nisi viderem particulam אל adeo familiarem esse τῷ ἀβῃ, ut Scriptor Sacer I. Reg. XX. 8, quasi refugisset אל in conjunctione cum אֶבֶה; posito enim proxime γεντיל-אל, mutat in seq. אל & assumit אל, ut dicat לְאֶחָדָה, quod eo magis miror, quo certius est, לְאֶל per usum suum ordinarium in tali sensu locum vix habitum. Hisce ergo penitus non miror, quosdam eruditorum radice אֶבֶה hic non acquieuisse e). Plurimi, literas tantum in חֶבֶא respicientes, radicem verbi illius esse בָּו, venire, censuerunt, unde yeterunt: ne venias J. ne sequaris f); quos inter cum Sueco Interpretate ipse LUTHERUS esse videtur; & JOAN. CLERICUS g) cum J. GEORG.

d) uti obseruat GUSSET. in commentar L. Ebr. p. II.

e) cfr. S. PAGNINI Thesaur. L. S. p. 9. ubi & חֶבֶא legi innuit, sed, unde illud habeat, haud scio.

f) vide SEBASTIANI MUNSTERI annotat. in Prog. Salom. seu sim editas p. 11.

g) JO. CLERICI commentar. in Prog. I. 10.

b) idem se sentire velle fatetur, nisi puncta obstant. Ut ergo, tum literis, tum punctis sua constet facilitas & analogia, radix τ& חבָא esse יְבָא mihi videtur, eodem plane modo, quo thema τ& תַּל quæsituro, nihil fere aliud sine præjudiciis cogitanti, observabitur, quam יְלָד. Non obstat, hanc radicem non sæpius in Vet. Test. reperiri, adeoque, quid significet, ignorari; nam quis mirabitur, in modico libro, qualis est Vet. Test., non frequentari omnes voces, quibus gaudet lingua, qua exaratus est? Sufficere omnino videtur, quod semel occurrat, & contextus cum Dialectis cognatis significatum ejusdem aperiat. Nec quemquam valde movebit, fulcrum τ& cholēm in fut. Hiphil hic abesse, qvum id in quiete τ& jod & vau sæpissime fiat i); Sic שׁ expulit; יְהִי, genuit; רְחֹב, reliquum faciebat Ruth. II. 14, quod plene habetur Gen. 49. 4. In Proverbiis Salomonis plura ejus generis exempla notavi, vid. צְדִיקָם c. III. 33; הַרְחִיךְ c. IV. 2; נְגֻנָּה c. IV. 4; מֶרֶע c. VII. 4. coll. c. VI. 7.; יוֹקֵף c. X. 22; הַקְרָב c. XXV. 17. &c. Ut igitur בָּא in fut. Hiph. qua literas & puncta proxime accedit ad חבָא, ita etiam contextus apud Salomonem eidem favet; significat enim apud Arabes innuit, annuit alicui digito, ut accedat k), estque idem quod נְכִי, quod apud eosdem in 4:ta conjug. usitatius, notat: innuit illi, consensit,

B 2

b) J. G. STARCKII *Synops. Biblioth. Exegetic.* in V. T. Tom. 4. p. 1607.

i) cfr J. DAV. MICHAELIS *Hebraische Grammat.* p. 150; & WASMUTH. *Hebraism. Restitut.* p. 178.

k) vid. ANT. GIGGEI. *Thesaur. Ling. Arab.* p. 1127.

sensit, assentitus est l). Hinc adeo verba nostra Salomonis com-node verti possunt: *Fili mi, si illectabunt te peccatores, ne annuas consentiasve.* Quamquam mallem innuere, propter stilum Salomonis, cui familiare est verbis uti ad sensus proxime accendentibus, quæ pingunt quasi orationem, resque lectori veluti spectandas proponunt, unde mentem Ejus tali paraphrasi hic complecterer: *Fili mi, si impii homines, in nefarie sue vita societatem, tuam innocentiam, varia pollicitando præmia, pertrahere conantur; ne ullum aditum illis præbeas, neve vel innuendo eis committas, ut primos externosve motus sibi facentes interpretati, animum tuum pertentent; Iuunque faciant.*

§. II.

נְפָלָן, *Angulus.* *Prov. VII. 8.*

עַכְר בְּשֹׁק אַל פְּנָה. Loquitur hic Sacer scriptor de stulto adolescente, quem vidit transeuntem plateam, iuxta angulum ejus, scil. feminæ adulteræ. Vocabulum illud פְּנָה, non nisi hic tali forma obvium, si accuratius consideratur, patebit species vocis Ebrææ, quam nullo fere jure Lexicographi neglexerunt. Rabbi enim DAVID ad rad. יד docet hoc nostrum פְּנָה esse positum pro פְּנָה, vel alius esse forme absque *He in statu,* uti dicunt, *absoluto,* nempe יד. Hinc Christiani Philologi, vel primum a KIMCHIO dictum, ut verum pronunciantes, docuerunt in Lexicis, פְּנָה esse contractum ex פְּנָנָה, quæ regularis ejus forma esset a). Ex hoc, & aliis ejusdem generis

l) cfr. JAC. GOLII *Lexic. Arab.* p. 1739.

a) vid. CH. STOCK. *Clav. L. S. V. Test.* p. 892. LEIGHII *Dictionnaire de la Langue Sainte* p. 516, JOH. LEUSDENII *Clav. Hebr. V. Test.* p. 458. JO. BUXTORFI *Lexic. Hebr.* p. 613. &c.

neris exemplis, natæ etiam sunt duræ illæ Grammaticorum regulæ: voces quedam patiuntur syncopen terminatio-
nis נ in נ mutandæ, ut פנה pro פנה &c. b). item:
Feminina substantiva in נ destinentia, in plur. terminatio-
nem mascul. accipiunt. Hæc vero minus esse necessaria,
& non nisi linguam confundere, vel ex nostro hoc ex-
emplo patet. Nihil enim in voce פנה est anomalon, si
KIMCHIUM, rectam etiam viam hie præeuntem, omnes
sequi voluissent. Eo certius enim est, angulum, apud E-
bræos etiam י masc. dictum fuisse, a radice נ ap. A-
rab. *divisi*, quo luculentius est plur. פנִים occurtere Zach.

XIV. 10, quod singul. י requirit. Et quidni Ebræis ta-
lem formarum copiam tribuemus, dum videmus, cognati-
tos Arabes, eadem varietate, in notione anguli exponenda,
gaudere? Vetustæ versiones nihil quidem hic determinant,
omnes enim simpliciter *angulum* vertunt, sine connotato
affixo, ut vel non legisse, vel neglexisse videantur map-
pik illud in נ conspicuum; sed antiquiores Christiani Le-
xicographi recte omnino ad radicem נם adnotarunt: נ
m. *angulus*, Pl. פנים; פנה, idem, plur. פנות c). Par-
ratio est aliorum exemplorum, in quibus multa nomina
femin. terminationem suam ante affixa amisisse a Gram-
maticis perhibentur; qvum omnia fere ista, constitutis
nominibus alias formæ, ad analogiam revocari possunt.
Cur enim e.g. necesse est בערכם, in astutia eorum, Job.

V. 13. deducere a sing. ערמה, numne potius vel hic lo-
cus

b) WASMUTHI *Hebraism. Restitut.* p. 219. &
J. AND. DANTZII *Literat. Ebr.* p. 486.

c) vid. EDM. CASTELLI *Lexic. Heptagl.* p. 3076.
& SCHINDL. *Lexic. Pentagl.* p. 1481.

cus verisimile reddit, viguisse quondam formam mascul.
ם פְשָׁתִי, ו linum meum, a masc. פְשָׁתָה, unde in pl.
פְשָׁתִים, Hos. II. 5, descendit; & חֲכֹנֶם, intelligentia eo-
rum, non a sing. חֲבֹונָה, sed a masc. חֲכֹן plane analogi-
ce concipere licet d). Certe qui rara quævis in Ebraismo
vocabula & formas, ad notiora & frequentatissima redu-
cere & cogere allaborat, non potest non anomalias con-
gerere, quæ facilitati & amplitudini Linguae officiunt.

Ejusdem fere generis est & aliud exemplum, quod a
communi regula excipitur, in eodem hoc capite v. 13.
occurrens; ubi חַיֵּן vulgo ad tritam radicem וַיּוּ, robo-
ravit, refertur, extruso præter normam Dagesch Forti;
sed si ab וַיּוּ vox illa concipitur omnia erunt plana. וַיּוּ
significat fugere, configere vid. Exod. IX. 19; Jer. IV. 6. c. VI.
1. Jes. X. 31. coll. interprete Chald. qui גָּלוּ, migrate, ver-
bum hoc in cit. Jer. & Jes. locis convertit. Contextui
admodum conveniens mihi videtur, qnod hic de mere-
trice dicatur: *vultus suos fugaces & volubiles reddit.* cfr
c. XXI. 29, ubi sequens membrum idem verbum ean-
demque ejus significationem requirere videtur; אַכְזֵן enim,
quod ibi habetur, est rectum & indeflexum facere, cui
bene in oppositione respondet הַעֲזֵן ab וַיּוּ, media quiesc.,
deductum.

§. III.

וַיּוּ, ornare. Prov. XVII. 4.

Alterum membrum in hoc commate, cuius hæc sunt
verba: שְׁקָר מֵין עַל לְשׁוֹן הַוְתָּא

SCHMI-

d) cfr JAC. ALTINGI Fundam. punctat. L. S. p.
114. & ALBERTI SCHULTENS. Institut. ad Fundam.
L. Ebr. p. 189.

SCHMIDIO: Mendax præbet aures linguae pravitatum. שְׁמַד קָרְבָּן scilicet habetur abstractum pro concreto, vel subintelligitur אִישׁ, ut sit pro השְׁמַד אִישׁ a); מִזְנֵן autem, partic. Hiph. a מִזְנֵן, auribus percepit, eliso Aleph radicali, & facta crati punctorum in tere pro Kametz b). Hæc analysis r̄שְׁמַד, de qua voce præcipua nobis in præsenti cura est, tripliei de cauſa improbabiliſ videtur Cl. GUSSETIO c): quia מִזְנֵן 1.) non habet punctorum אִישׁן, solum. 2.) potest referri analogos ad ill 3.) מִזְנֵן הַאֲוֹתָן non exstat cum הַי. Quanquam haud omnino probamus sensum verborum hujus commatis, quem celebris Auctor mox subjugit, tanti tamen rationes ejus nobis videntur, ut non nisi necessitas favorem vulgaris explicationis nobis conciliare potuerit. Dicit quidem CHRIST. STOCK d), ill etiam construi seq. particula הַי, sed citatus ab eo locus Job. XXXII. 11. habet רַי; nec מִזְנֵן in partic. Hiph. punctatum plene per segol & Kathephsegol concipi debet, sed per duo patach, uti etiam KIMCHI in Michlat Jophi ad h. l. agnoscit, & alii. Hisce GUSSETII argumentis addere licebit 1.) Aleph radicale in verbis ordinarie manere

a) vid. GEJERI *commentar.* ad h. I.

b) cfr. DAV. KIMCHI in *Libr. Rad.* ad יְמִינָה, & Michlat Jophi in *Prov. XVII. 4.* כִּי שֶׁרֶשׁ אֵין וּמִשְׁפְּט סְמִינָה l. c. i. e radix r̄שְׁמַד est יְמִינָה, & regularis ejus forma פְּמִינָה; pari modo sentiunt reliqui Rabbini in *Bibl. Rabbin. BUXTORFII*, & S. PAGNI in *Thes. L. S. e* p. 52, CASTELLUS in *Lexic. Heptgl.* p. 74, COCCEI in *Lexic. Serm. Hebr.* p. 19, BUXTORF. in *Lexico Hebr.* p. 14, CHRIST. STOCK in *Clave V. Test.* p. 37, & alii.

c) in *Commentar. Ling. Ebr.* p. 24.

d) in *Clave V. I.* p. 37.

were ad indicandam originem voeis, nisi sit post aliud Aleph; hinc est e. g. יְהִי Job. IX. 16.; וַיָּמֵן Ps. CXXXV. 7.;

מִאֲרֵך Eccles. VII. 16, VIII. 12. Et Grammaticos s̄epe pr̄eter necessitatem ad anomalias hic configere, vel ex seqq. exemplis patebit, ubi Aleph radicale periisse docent: nihil scilicet impedire videtur, quominus יְרַב i. Sam. XV.

וְad רֹב revocetur; ita אַסְפִּים Zeph. 1. 2. 3. & Jer. VIII. 13.

ad סְמִם, ut sit, finiam, consumam; אַרְיָם Jer. XLIX. 19. & Ps. LXIII. 32 ad רָזֶם, currere; לְהַכֵּל Fzech. XXI. 28. ad כָּל, ut sit, ad vasta capacitate complectendum &c; e). 2.) מִזְמֹן, per consuetam hanc explicationem, ad sequentia trahi, cum tamen per accentus cum pr̄ecedente שָׁקָר intime conjugatur.

Mihi igitur formam τῆς Πόνησης & contextum, in quo occurrit, perpendenti, nihil simplicius & convenientius videtur, quam radix illa γη seu γῆ f), quam hic commendat ALB. SCHULTENS. g); quæ ornandi significatu & apud Arabes & Chaldaeos notissima est h). In Jes. LXI. 10. respon-

e) vid. ALB. SCHULTENSII Institut. ad Fundam. L. Ebr. coll. cum J. ALTINGI Fundam. Punctat. L. S:tae pp. 251. 252, & WASMUTHI Hebraism Restitut.

f) Ultramque scilicet formam veteribus Ebræis usitatam fuisse lege in SCHULTENSII Institut. ad Fund. L. Ebr. p. 365, & alibi passim, quamquam posteriorem illam frequentiorem fuisse, non neget; uti etiam fit apud cognatos populos eadem lingua utentes.

g) Tum in commentar. ad Prov. Salomon. p. 169, tum in Animadvers. Phitol. ad varia loca V. Test. p. 227.

h) vid. GOLII Lexic. Arab. p. 1128, & GIGGEII Thes. L. Arab. p. 714. cfr. SCHULTENS. in Prov., unde constat, hoc idem verbum γῆ de comendo & fucando errore pec. frequentari.

spondet in Arab. Versione Ebræo תְּעִדרָה, quod de sponsa
jemet decorante adhibetur, & Exod. XXXIII. 4. pro Hebr.
רְאֵעַ, ornatus *suis*, Chaldeo est צְבָא וַיְנִיהָ, quod adeo or-
natum recte convertit CASTELLUS *i*). Hinc fluit ar-
morum & armandi significatus Chaldeis & Syris in eadem
hac voce notissimus, pro more etiam Latinis familiari,
quibus, ornare exercitum, est *armare*, & elephantus or-
natus, est *armatus*, apud NEPOT. in *Hannib.* *k*). Mi-
rum sane esset, si radix tam late regnans in dialectis, nul-
las fui propagines in Ebraismo sparserit, quæ omnino,
etiam si a nostro hoc discesseris loco, apparere videntur
i. Reg. XXII. 38, ubi צְבָא arma reddi solent, & Deut.
XXIII. 13. אֲזֹנוֹת pro ornamento positum; forte & huc per-
tinet Jer. v. 8; si scilicet Masoretharum nota hic vera sit,
non opus fuit, nisi alii Codd. jubebant, vel literas mutare,
vel puncta inconvenientia apponere, qvum מִל vel, מִל, in
partic. Hoph. regulariter faciat סְנוּסִים, uti Textus habet,
notetque ornatos equos, vel ut Masorethæ malunt, *arma-
tos*; unde apud Arabes etiam est זִינָה, *ephippium*. Non
igitur Ebraismo intrusa videtur hæc vox, sed eidem olim
perquam familiaris, quamquam non nisi pauca illius ve-
stigia, prout jam fors est hujus Linguae, residua habeam-
us. Græcus Interpres nihil quidem huc pertinet, qvum
eundem hic plane abire, & ex sensu & oppositione mem-
brorum, conjecturis supplere, quæ non intelligebat,
censet CLERICUS *l*); sed Chaldeo eadem hæc notio
שְׁקָר מִזְרָח cognita tuisse videtur, vertit enim מִזְרָח, per
שְׁקָרָא i. e. mendacium & falsitas; דָּגֶל apud
Chaldeos est *mentiri*, decipere; apud Arabes propria si-
gnificatio remanere videtur, apud quos notat: *induxit a-
C liquid*

i) CASTELL. in *Lexic. Heptagl.* p. 74.

k) Ibid. p. 1043, & J. BUXTORF, *Lex. Chald.* p. 663.

l) in *Comment. ad h l.*

liquid pice, texit falsa specie, oblitus rem auro vel argento, ut aurum argentumve esse videretur, mentibus est m). Numne adeo Chaldeus nostrum מִן pro substantivo habens ita reddidit, quia novit יְנֵה esse ornatum, fucum rebus fallam speciem inducentem, adeoque notione sua proxime accedere ad שָׁרֶד מִן רַגְלֹתָה? ergo in hoc loco reddi potest: mendacium exornans, eique fucum inducens; Quid autem sit apud orientales, ornavit aliquid, seu עֲשָׂרֶת, cuivis vel ex Corano patebit, scilicet, excitavit quid aliqui sequendum & continuandum, vel rem alicui jucundam & gratam fecit; ita e. g. Sur. XXIX. 37. ornavit (יְנֵה) Satanás sua ipsis opera i. e. exoptanda & grata illis stitit, cfr. XXXV. 9. &c. שָׁרֶד מִן adeo is dicitur, qui mendacium alteri gratum reddit, ideoque ut persistat in mendacium committit, quod sit attente illum auscultando; unde dignus membrorum concentus in hoc commate eluget. Sive enim cum J. H. MICHAELIS in Bibl. Hallens. בְּשָׁרֶב ex priori membro repetas, sive מִן שָׁרֶד ad præcedens עַרְבָּה referas, elegantissimus exoritur sensus, scilicet male agere, & errorem ipsi speciosum & gratum facere, qui mendacem attente auscultat.

§. IV.

מִן, crimine onuslus, Prov. XXI. 8.

הַפְּכַר דָּךְ אִישׁ וְזַרְעָה יְשָׁרֶפְלָה. Negotium facessit hic illud van in זַרְעָה, & interpres mirum quantum torquet. DAVID KIMCHI dicit, sermonem hic esse defectuosum, & sive זַרְעָה ad præcedens שָׁרֶד, sive ad referatur, deesse עַרְבָּה vel טְרַמָּה, aut simile quid תָּוָא אִישׁ adjungendum, prout alterum commatis membrum requirit a). Unde communis illa versio enata est: Perversa & alie-

m) cfr. JAC. GOLII Lexic. Arab. p. 797.

a) vid. Libr. Radie. ad thema חַפְלָה.

aliena est via viri (nempe impii s. dolosi), vel יְהִי ad שָׁנָה
 relato, quo etjam tendit RASCHI b). Perversa est via vi-
 ri & quidem alieni, mundi autem viri rectum est opus e-
 ius. Huc plerique interpretum Christianorum concesse-
 runt, sed sensum explicaturi, illud alieni vel aliena, va-
 rie interpretati sunt, vel de extrario s. gentili, vel, de
 moribus & vita a lege Dei recedente c). Sed contra hæc
 merito monetur: 1.) שָׁנָה precario & sine justis exem-
 plis Biblicis sumi a Rabbinis pro viro impius seu doloso. 2.)
 Duram esse metathesin verborum, si ita constituantur:
 יְהִי דָּרְךָ אִישׁ הַפְּכַפֵּר וְהַ
 quam magis fere, quam alii populi,
 in sua lingua vitare solent Ebræi. 3.) Phrases illas:
 שָׁנָה וְהַוְאָה וְשָׁנָה, prout JARCHI אִישׁ וְהַ
 explicat i.e. vir & qui-
 dem alienus; item hæc: via aliena; Ebraismum ignorare.
LUD. DE DIEU alia igitur, sed admodum infeliciter, ten-
 tavit; *Perversa via viri?* Etiam aliena est. Nec toleran-
 dus est hic CLERICUS, qui ad incitas quasi redactus, il-
 lam particulam in יְהִי, adeo turbare sensum & constru-
 ctionem, contendit, ut eam resecandam, & ad lapsus
 Librariorum relegandam velit. Vetustæ, quas habemus
 Versiones, non videntur quidem in suis translationibus ad
 illud attendisse, unde ita habet Vulgata: *Perversa via*
viri aliena est; qui autem mundus est, rectum opus eius;
 pari fere modo Chald. & Syr., sed Græc. pro more, in
 loco difficulti, ad alia quævis dilabitur, quorum vel ve-
 stigia vix in Textu perspicimus. Inde tamen non sequi-
 tur, Textum hic esse immutandum, id vero dandum
 CLERICO videtur, illud i, si sit particula, incommo-
 de omnino hic locum habere, &, quomodocunque id
 tentes, coactum quid existere. Evidens est יְהִי potius u-

b) cfr. Ejus commentar. in Bibl. Rabbin. BUXTOR-
 FII.

c) cfr. JO. CLERICI & GEJERI commentar. in h.l.

nam conflituere vocem, & cum præcedente **V'N** arctissime connecti, cuius indolem & significatum L. CAPELLUS, & ALB. SCHULTENSIUS in primis declararunt d). Breviter ideo ego hæc complector, simulque obtinebo, vocem illam Ebræam **רַגְלִים** immerito a Lexicographis esse prætermissam. In Arabismo scilicet eadem superstes est & frequentata, ubi notat proprie *onus* & *sarcinam dorsuariam*, qua quis premitur; & verbum **רָגַל** est *bajulavit*, *portavit*, pec. *onus* *dorso instrictum* e); deinde elegantissime transfertur ad signanda peccata & crimina, quæ instar *sarcinae dorso adstrictæ onerant & premunt* f); quare in Corano sœpe occurrit hæc phrasis: *Non portabit* (**רָגַל**) *quisquam onus* (**רַגְלִים**) *alterius* i. e. criminis alterius non gravabitur, cfr. Sur. XXXV. 19, & XXXIX. 9. &c. quæ significatio, si qua alia, huic Salomonis loco opportuna est, ubi **רָגַל** **עֲנָשָׂה**: ideo esset vir criminis onus i. e. peccator, qui delictorum mole gravatur, & oratio ita fluenter: *Perversa & volubilis est via viri criminis onus*; ad purum vero quod attinet, rectum est opus ejus. Metaphora hic desumpta a jumento, seu homine gravi sarcina adeo presso, ut gressum unum tenere non possit, sed titubet vacilletque, usque dum onere obrutus collabescat. Justa ergo est hic oppositio, stylo Salomonis adeo familiaris, *inter virum onus criminis, cuius omnes motus & passus sunt distorti*

f. va-

d) cfr. L. CAPELLI *not. Critic. in h.* I. ALB. SCHULTENS. *commentar. in Prov.*, & J. G. STARCK. *Synops. Biblioth. Exeg.* V. T. T. 4. p. 1952.

e) unde celebre illud *Verzirorum nomen*, qua indicantur præcipui status administri, qui molem negotiorum Imperii quasi bajulant suisque humeris sustentant, quemadmodum Venetis suis *Bailo* dictus est.

f) vid. JAC. GOLLI *Lexic. Arab.* p. 1662, & GIGG. *Thes. L. Arab.* p. 1241.

st̄ vacillabundi, & purum sceleris s. innocentem, qui in deflexo recti studio pergit, nec habet, cur titubet & se se contorqueat.

Not. Quanquam hæc explicatio omnes quidem numeros habere videtur, excipere tamen quis poterit, Arabibus quidem in usu esse, voces a vau inchoare, nullo vero modo Ebraicis, unde וּוֹ vox Ebraica esse non potest. Est hic, inter errores, qui seculo XI. & XII. in Grammaticam Ebraicam irreperserunt, veteribus ignotos. Verum est, Ebraeos plerumque habere jod, ubi Arabes voces suas a vau incipiunt; sed uti hi etiam a jod voces interdum inchoant, ita & veteres Ebraeos nonnunquam idem in vau fecisse non dubitabit, qui intimam harum dialectorum cognitionem, & mutuum quasi commercium cogitaverit, simulque ad vestigia ejus rei, quæ supersunt, adtenderit. Habemus enim clarissima exempla in וּ, uncus, pl. וָיִלְלָה, *ligavit*; וּלְדָה, *puer* 2 Sam. VI. 23; & לְדָה, *id.* Genes. XI. 30. Et verborum magna est copia, quæ vau ab initio suisse produnt: אֲוֹשֵׁר Jes. XLV. 2. haud dubie a וְשַׁר i. q. שְׁרִיר; וּרְדָה, *descendens*, Arab. وَارِد, *id.* 2 Sam. XXX. 24, confessus est, הַתְּהֻרָעָה, *notum fecit*, & ejusdem generis exempla plura, nemini non obvia sunt. Immo analogia suadet, formas illas verborum per vau in Niphah, Hiph. &c. ubi a לְדָה, *genuit*, fit נְוָלְדָה, הַוְלָדָה &c. hoc niti fundamento, inchoata a jod, per vau quoque olim enunciata suisse: g).

S. V.

דָעַת, *Advocavit*, Prov. XXIV. 14.

Verl. 13. Comede, Fili mi, mel quia bonum est, favus

g) cfr. ALB. SCHULTENS: *commentarii in Prov. p. 257*, Ejusd. *Institut. ad Fundam. Ling. Ebr. p. 338*, & Clav. *Dialectorum. p. 211 & 212*. cfr. etiam de hac voce יְהִי. C. CLODII *Lex. Ebr. Select.*

favus dulcis super palato tuo. v. 14. בִּי דָעַת הַכְמָה
לְנֶפֶשׁ &c. De voce illa רָעָה variant qvum Codd.

a), tum sententiae eruditorum. Admodum antiqua videatur illa varietas lectionis, qvum vestigia ejusdem in vestitis versionibus hic apparere verisimile sit b), sed absque copia Codicum manuscriptorum vix decidenda. Qvum יְדָי, ex quo communiter haec vox derivari solet, in imperativo habeat יְדָי & cum הַ paragog. רָעָה, & in infinitivo רָעַת, forma hujus רָעָה Interpretibus admodum difficilis fuit. Alii ut nomen substantiv. verterunt scientiam, idque vel in regimine cum Vulgata: Sic & doctrina sapientiae animae &c; vel, in statu absoluto, inserta particula, &, cum CLERICO: Sic sunt cognitio & sapientia animo tuo, addente hanc rationem suae interpretationis: excidit 1, &, aut certe supplendum c). Neutrū licet, qvum Textus non habeat 1, nec genius Linguae Ebrææ agnoscat substantiva Feminina ita affecta, prout sele nobis sifit הָעַד d). Alii, quorum duces hic sunt Rabbini e), vocem hanc הָעַד vel ad infinitiv. vel Imperativ. Kal ex יְדָי, novit, irregulari forma constitutam, referunt. Sed qvum hac ratione, ipsis etiam fatentibus Rabbinis, non adsit

a) הָעַד per tzere sub y legunt Biblia impressa Jablonsk. in 4:to, Polygl. Anglie., VAN DER HOOGTH. quibus nos utimur, & Codd. longe plurimi; alii הָעַד per sə gol vid. Bibl. Hallens. ad h. l. una cum plerisque Rabbinorum.

b) confer vulgatam versionem b. l. cum Chald. & Græc.

c) vid. CLERICI commentar. p. 640.

d) cfr. SCHULTENS. Instit. ad Fundam. L. Ebr. p. 178.

e) vid. ABN. ESRA in Bibl. Rabbin. ad h. l. Rabbi KIMCHI sub rad. יְדָי, BUXTORF, L. H. p. 300. & PAGN. Thes. L. S. p. 910,

adlit הַלְּשׁוֹן, seu regularis forma, nec constructio seq. 5
 admodum faveat, qvum וְעַד בְּנֶפֶל, scire vel noscere men-
 tre, non menti, Ebraei, prout & alii populi, loquantur, lon-
 ge melius & certius hic egisse videtur AVENARIUS, qui
 in Grammatica sua p. 135. putat עַד esse Imperativ. Kal
 ex rad. עָד, quam Textus insinuat, & dialecti quon-
 dam apud Ebraeos usu frequentiorem fuisse innuunt. דָעַ
 scilicet in Arabismo est: vocavit, advocavit, venire & af-
 ferri iussit, unde אֵל pro אֲלֵי, precursor, accersitor,
 invitator, & plura alia derivata, quæ eandem radicis si-
 gnificationem probant f); & nullum fere in Corano fre-
 quentius verbum est, ubi pec. de invocatione DEI adhibe-
 tur cfr. e. g. Sur. XII. 108. coll. Gen. IV. 26. Hac radice
 & significatione hic admissa, nihil aptius punctuationi תְּעַדְתָּ
 עַד, constructioni & sensui verborum Salomonis erit; &
 fere perinde esse poterit, sive jam עַד sive הַלְּשׁוֹן legeris,
 qvum & hoc usitatum sit in רְבָה Judic. IX. 29, תְּמִימָה Prov.

VII 2. Verto igitur: Sic advoca sapientiam animæ tuæ. &c.
 Ad sensum vero horum commatum intelligendum facit,
 ut notetur duos hos versus comparatione connecti, quæ
 in priori per imperativum more Salomoni in Prov. solito
 instituitur. In posteriori adhortatio proponitur, eadem a-
 vilitate & studio sapientiam nobis advocandi & parandi,
 qua v. g. mel favosque comedere solemus. Addo illud
 אֲלֵי sapientiae præmium hic dicitur, esse pr. id, quod
 sequitur actiones & vitam nostram, seu finem & extre-
 mum earum g) i. e. merces vel præmium, unde & saepè
 de altera & futura vita usurpatur cfr. Num. XXIV. 21.
 Deut. VIII. 6. Ps. CXXXIX. 5. & Sur. II. 3. XII. 109. Pul-
 cre

f) vid. JAC GOLII Lexic. Arab. p. 835. & Vers. Arab.
 V T. ubi Jud. III. 1. respondet Ebraeo אֲלֵי, & τῷ καλεῖ Gal.
 V. 8. Eph. IV., 1.

g) vid. Michlal Joph. in h. I.

cre sistitur præmium studii sapientiæ hac voce; habet quidem mel suam dulcedinem, sed usu fere disperit, relicta satieta, sœpeque tædio, si nullo alio mali sensu, ut fere fors est humanarum voluptatum, quæ non nisi admodum breves sunt, & quod tristius est, dolores antevertunt & quasi gignunt; sapientiæ etiam suum est præmium & bonum, quod quidem non nisi sequitur, longe tamen alius est indolis, & nulla dolorum vice interpellabitur. cfr. C. XIV. 13.

Not. Hæc eadem vox רָעַה in 3 conj. apud Arabes notat: diruit, destruxit; unde Ezech. XIX. 7. וְרָעַה (per apocopen ex יְרָעַה) intelligi potest sine mutatione ר in ר; BOCHAR-THUS scilicet corrigendum putat in γρα, Hieroz. p. I. p. 760. Chaldæus certe exscindendi notionem in loco Ezech. citato expressit.

S. VI.

רְוֹן, vincere. Prov. XXIX. 6
בְּפִשְׁעָאֵישׁ רָעַ מְטֻקָּשׁ וְצַדִּיקָרָן וְשַׁמָּחָת

tit SEB. SCHMIDIUS: in prævaricatione viri mali laqueus est, sed justus cantabit & lætabitur. Habent vero multi Codd. & Editiones Bibliorum, pro munach, accentum subdistinctivum Tiphcha, sub voce שׁ א); unde versio interlinearis in Bibl. Polygl. ita adornata est: In prævaricatione viri, malus laqueus est; & justus præconia dicet & lætabitur; Sic etiam quondam legiffe videntur LXX: ἀμαγράφοντι ἀρδεὶ μεγάλην πορεῖσθαι, non vero Chaldæus & Syrus, qui in suis paraphrasibus malum virum connectunt. Urcunque hæc res erit, sensus hujus commatis is esse vulgo creditur, iniquitatem viri eidem laqueo & pernicie esse, justum vero cantare & lætari. יְרָן scilicet a רְוֹן, clamare & cantare, in Fut. Kal, & schureck, loco cholem, esse

a) vid. Biblia Hallens. & variant. Lection. collectas a J. HENR. MICHAELIS ad h. l.

estle putatur b). Sed, præterquam quod alterum hemistichium langvidiorem, & non plane congruentem sensum hoc modo proferat, analogia non patitur, ut יְרֵא a רָנַן deducatur, utpote quod in Futur. habet יְרִי, ut præter Grammaticam nos docent loca Jes. XXXV. 6, Lev. IX. 24, Ps. XXXV. 26, Jes. LXI. 7, Prov. I. 20. cuivis facile obvia; nec verior Crisis permittit, ut posterior illa vocalis in hac voce corrigatur c); unde pauci illi, qui cogitarunt de constituenda hic radice רָנַן, media quiesc., omnium optime calculos posuisse videntur. Nam dicit quidem Rabbi KIMCHI: *schurek hic est loco cholem*, sed unde hoc novit? Nonne certius est credere Salomonem eam vocem intellectam voluisse, quam scriptit, & nostræ potius curæ esse, indagare, quid in vetere lingua valuerit רָנַן, quod Textus hic præ se fert, quam mutare, vel supponere, quid Sacer Auctor scribere debuerit? רָנַן seu רָנַן in dialecto Arabica est *vincere, subigere*, & speciatim de peccato vel dominante vel subacto adhibetur; usurpatur enim vel *transitive* ut: رَانَ الْهُوَيْ عَلَى قَابِهِ i. e. *subegit vel vicit affectus cor ejus, vel intransitive: رَانَ بِالْهُوَيْ succubuit affectui* d).

Hunc significatum *vincendi & dominandi* cum ejus verbo, Hebrais olim frequentiorem fuisse, vel hic locus indu-

D

blum

b) cfr. Rabbi SCHELEMO BEN MELECH in *Mishkal Jophi* ad h. l., & DAV. KIMCHI sub rad. רָנַן, quem Christiani Lexicographi hic sequuntur.

c) Prout nonnulli censuerunt apud SCHULTENS. in *Comment. ad Prov. h. l.*

d) cfr. ANT. GIGG. *Theb. L. Arab.* p. 578, JAC. GOL. *Lexic. Arab.* p. 1070, & ALB. SCHULTENSII *comment. in Prov. h. l.*, qui tamen hic, ut in commentariis suis Bibl. saepius, nimius esse videtur in rimandis & adiplicandis vocum primis notionibus, quas *Origines* vocat, utpote quæ raro in scriptoribus occurunt, Tex. tuique s. commodæ sunt, saltem non necessariae semper.

bium facere videtur, cuius sensus ut eo magis patescat, notandum velim, præcedens comma cum hoc sexto, ratione materiæ, quodammodo conjungi, & ultimum illius verbum יְמֵד, prout hic ABEN ESRA monet, referendum videri ad גָּבָר מְחִילָה, ut sensus sit, blandilegum sibi ipsum insidias & exitia parare; quam ideam Salomo in nostro commate persequens addit; iniquitas sua viro malo est laqueus, quo capitur & interit; at justus vincit & latur. Nam & justus, pro præsenti humana sorte, lactatur quidem & turbatur nonnunquam peccatis ad perniciem trahentibus, non tamen eisdem succumbit, sed vincit & mentis letæ temperiet constat.

Notabilis & alijs hujus verbi usus est, quo transferatur ad designandum viatum seu mersum & invitatum vino e), qui omnino pertinere videtur ad Ps. LXXVIII. 65, ubi verba: כָּנְכֹר תַּחֲרֵן פִּזְזֶן, expurgiscetur sicut vir vi-
no obsoitus vietusque reddi debent, prout ratio contextus & alleluchia membrorum palam faciunt; unde & veteres bene verterunt: ὡς δινότος κεραυνόπτελην τὸ οἶνον;
& Vulgata: Et excitatus tanquam dormiens, tanquam potens crapulatus a vino f).

Not. Nec est, quod quis moveatur exemplis, quæ a plerisque Grammaticorum cumulantur, in quibus verba geminantia sec. rad. confundere formam in fut. Kal eum quiesc. secunda, putantur g). Nam 1:o hoc etiam est confusio, quæ vitari debet, si potest; 2:o pauca ista exempla

e) vid. GIGG. I. cit. qui ex Camijo hoc probat, & glossa apud GIEUHAR. notat, idem hoc verbum usit pari de somno vincente & occupante oculum.

f) cfr. SCHULTENS. comment. in Prov. XXIX. 6.

g) cfr. WASMUTH. Ebraism. Rest. p. 198, DAN. ZII Literator. Ebr. p. 4:5., & JAC. ALTING. Fund. Punctas. L. Ebr. p. 242.

exempla analogiam non tollunt; 3:0 si talia exempla accurius examinantur, vix unum alterumve supererit, quod dubium esse poterit, יְרוּן ex horum classe eximendum esse patere arbitror; פָּסָל. 6., non ad שֶׁדֶר, sed ap. Ar. dominari, pertinere, ejus derivatum שְׂדֵה, pluralis est שְׂדִים, puncto non mutato, seguit h(;) in לְבָור Eccles. IX. 1. GUSSET. in comment. L. H. peculiarem radicem statuit בָּור, & sic forte in reliquis i).

§. VII.

יְלַל, retinuit, impedivit, Prov. XX. 25.

טֹקַשׁ אָדָם יְלֻעַ קָרְשׁ וְאַחֲרֵ נְדוּיָם לְבָקָר. Concisius

hic loquitur Salomo, verboque obscuriori seu rariori utitur; unde non mirum nebulam hoc contra obsidere, pro qua dispellenda e re omnino est, ut innotescat, quid verbum יְלַל significet. Si Rabbinos adimus, ne quidem ipsi sibi constant; putant tamen יְלַל ad יְלֹעַ in fut Hiph. referendum esse, & significare idem quod בְּלַע, deglutivit, absorpsit a), sed addunt, veteres suos doctores & Patres sensum loquendi, לְשׁוֹן דָּבָר, eidem voci tribuisse, & hunc versum ita intellexisse: *Laqueus est homini, ut dicat: hoc vel illud sanctum esto; atque post de votis inquirere, cum id ante fieri debuisse b)*, quo inclinare videtur J. H. MI-

D 2

CHAE-

b) Ut etiam agnoscit HOTTINGER. Analect. p. 258. JOH. SIMONIS Arcan. Form. p. 348. & JAC. ALTING. l. c.

i) cfr. SCHULTENS. institut. ad Fund. L. E. p. 333. & JOH. SIMONIS Lexicon Hebr. passim.

a) vid. Rabb. DAVID KIMCHI Libr. Rad. voce לְלַע & Michlal. Jophi h. l.

b) vld. D. KIMCHI & SCHELEMO BEN MELECH loc. cit. & cfr. RASCHI ad Obad. I. 16. Job. VI. 3.

CHAE LIS, qui in subjunctis suis Bibliois annotationibus verba hæc sic vertit: *Laqueus est hominis, si inconsiderate voveat sanctum quid Deo &c.* nisi potius Chaldaeum hic se-
catus fuerit. Invaluit nihilominus ille deglutiendi signi-
ficatus in voce יְלָא apud Christianos, duoque crima hic prohibere putatur Salomo, unum: non devoranda esse san-
cta i. e. carnes sacrificiorum, aliaque Deo sacrificisque usibus dicata; alterum: vota facta non esse rescindenda & retrac-
tanda c). In Lexicis ideo Ebraicis nihil nisi יְלָא reperi-
licet, quod sine hælitatione, si a COCCEJO discesseris, per absorbere explicatur. In fundamentum recepti hujus significatus si curiosius inquiritur, admodum vacillans apparet, & non fere, nisi convenientia soni, quæ, qui-
busdam Rabbiniis inter יְלָא & בְּלָא obversata est, nixum.
Nam 1.) non occurrit יְלָא, nisi tribus locis: Job. VI. 3,
Obad. I. 16, Prov. XX. 25, & secundum nonnullos Job.
XXIX. 30, quæ loca tantum abest, ut significatum deglu-
tiendi in hac voce determinent seu necessarium faciant, ut potius eundem vix admittere videantur; quid enim sit a-
pud Jobum I. cit.: ideo verba mea absorpta sunt, ut hic interpretatur KIMCHI, qui tamen altero Obadiæ loco transitive vertit: absorbent, multum laborant interpretes;
nec melius in Salomonis hoc loco, devorare sancta, respon-
det altero membro, quod retractationem, & examen post
vota facta instituendum, prohibet; continet potius ali-
quid inexpectati & elanguiди. 2.) Tonus obstat, quominus eadem vox יְלָא ad omnia hæc loca referatur; apud Jobum I. cit. יְלָא accentum habet in penultima, qui nos conve-
nienter Grammaticæ ad radicem יְלָא deducit, sed יְלָא Obad. I. 16. eundem in ultima syllaba tenet, qui adeo ter-
tiam radicalem נ postulat, radicemque לְעֵה prodit. 3.) Nulla Veterum versionum, notionem deglutiendi, in his-
ce

c) cfr. GEJERI comment. in h, l.

ce locis, præter Vulgatam, habuit, quæ nec sibi constat, sed Jobi citè loco, dolore plenum esse vertit, unico illo Obadiæ I. 16. excepto, in quo omnes conspirant e). Nec 4.) Dialecti cognatae agnoscunt absorbendi illum significatum a Rabbinis τῷ γίλ attributum. Mihi ideo tria hæc loca citata sollicite pensisunt, & cum vetustis versionibus, dialectisque Linguae Ebrææ, conferenti, nihil certius videatur, quam totidem distinctas Ebræas radices γίλ, λύρ & γίλ occurserere, quarum tum formas, tum significatus, præeunte Textu sacro, Arabismus nobis evidenter ficit. γίλ sine dubio occurrit Jobi VI. 3, quod apud Arabes notat: morbo seu mœrore adfecit, ex pavore vel morbo male habuit, accentdit d); proprie scilicet, uti ex Camuso constat, significat unctionem in corde, & dolorem ex anxia cura, morbo aut alio affectu; quem significatum poscere videntur verba illa apud Jobum: יְלִי כִּי דָבָרִי לְעֵל, quæ adeo verto: ideo verba mea dolore exæstuant; vel uti habet Vulgata: ideo verba mea dolore plena sunt e). γίλ radicem poscit tonus in γίλ Obad. I. 16, quæ notat in Arabismo: Multus fuit in re, multum potavit vini vel aquæ, nec explevit sibi, frustra, irritum fecit f), proprie scilicet infert hæc vox avidam & copiosam potionem, sed irrito effectu, unde sitis haud expletur; quod contextui apud Obadiam admodum bene congruit, ubi infelices & perituri, imagine Pro-

e) efr. ALB. SCHULPENS. *Animaðv. Philol. & Critic.* ad Obad I. 16. & comment. Ejusd. in Job. C. VI. 3.

d) cfr. GOLII *Lexic. Arab.* p. 2175.

e) LXX. videntur aliam hujus radicis significationem: *pravus, male indolis esse:* animo habuisse; unde hic vertunt: τῷ ἀγνοεῖσθαι με φάντα ἔσι; de qua Græca voce cfr. TROMMII *Concord. Græc.; Chald.* γίλευμ καὶ contudit, quod defatigari significat.

f) cfr. JAC. GOLII *Lexic. Arab.* p. 2140 & 2144.

Prophetis & orientali stylo consveta, sub specie *inebriantium se*, describuntur, uti bene hæc explicat Paraphrasta Chaldæus, & reliqui Veteres Interpretæ, qui omnes *deglutiendi* significatum hic receperunt. Ex eodem hoc themate נַיְלָה avide potavit, est derivatum apud Arabes נַיְלָה vorax & gulosus, gulam significans apud Ebræos Prov. XXIII. 2. g). Nostro hunc loco Prov. XX. 25, tertiam radicem יִלְיָה cum Cel. JOH. SIMONIS b) tribuo, quæ notat: *mentitus est*, *retinuit*, *cohibuit* & *impedivit* i); unde קְרֵשׁ יִלְיָה est: *mentitus est in re sacra*, vel *retinuit* & *impedivit rem Deo ejusque cultui destinatam*; qui sensus ad sequens membrum facilem respectum habet. Pro eo melius tamen hoc commate intelligendo observandum est: 1.) קְרֵשׁ significare *rem ab usibus privatis segregatam*, Deoque & rebus sacris dicatam cfr. C. XXIX. 33, 34, Lev. VII. 6. X. 12, 17, XIV. 13. &c. 2.) אֲנָא non esse *postea*, sed per accentus arctissime conjungendum cum sequenti voce נֶדְרִי סָמֵךְ, &, *post vota*, redendum k); unde corruit illa explicatio, qua Salomo putatur hic illorum arguere licentiam, qui scelera & sacrilegia patrant, sed postea

g) cfr. S. PAGNIN. *Theb. L.* S. ubi hoc nomen ea forma recte sistitur sed male ad rad. יִלְיָה refertur. Cel SCUL-TENSIUS in *Animadv. Philol.* p. 501. refert vocem hanc נַיְלָה Prov. XXX. 2. ad radicem יִלְיָה בְּלִי provocans ad Rabbinos, qui illud per בית הַבְּלִיyyah explicant, sed בְּשָׁוֹשָׁן seq. ב possum hoc præfixam literam esse, arguit; nec Rabbini aliud volunt, significant tantum, quid ista voce intellectum putant.

b) in *Lexic. Manuali Ebr. & Chald.* sub rad. יִלְיָה, qui tamen significatum falso promittendi addit, quem Arabistus, quantum novi, non probat.

i) vid. GIEUHARI apud GOLIUM p. 2734.

k) cfr. LEDEBUHR. *accentuat* p. 148, & *commata* 26, 29. In hoc capite, item C. XXIV. 27.

postea votis & sacrificiis eadem expiare student 1). 3.) בְּקָר esse verbum *inquisitionem & examen significans* cfr. Lev. XXVII. 33, ubi adhibetur de *exploratione animalis bonumne sit, an malum*, XIII. 36 & 2 Reg. XVI. 25; ita etiam בְּקָר in v. conjug. apud Arabes est: *discutere questionem atque altius in eam provehi*. 4.) *Particulas*, כְּvel יְשָׁנָה ante יְלִי suppleri posse. Verto igitur: *Tendicula est hominis, ut sanctum Deoque destinatum retineat, & post vota ad inquirendum incumbat, scil. solvendane sine an minus, seu, qua specie eludantur.* Talis nempe inquisitio, ante vota facta institui oportuit, ut veteres Rabbini hic monent, cfr. Deut. XXIII. 22, 23 & Eccl. V. 7. ad perfidiam alloquin facile ducens.

Not. SCHULTENSIUS m) hoc יְלִי ad radicem הַעֲדָה in præced. explicatam, refert, nec fere aliunde vulgaris illa notio deglutiendi hic recepta sese tuebitur; sed nec sensus, nec Grammatica id approbabunt; unde in commentario ad h. l. sententiam suam mutat eruditissimus ille vir, & radicem יְלִי acceperat; cuius quidem usus convenient explicatio illi Jobi loco, non vero huic; ut taceam magnum virum non satis demonstrasse videri, phrasin illam: *exæstuar, sanctum esse*; ne quidem apud Arabes usitatam esse. Votis quodammodo excidisse hic videtur SCHULTENSIUS, quia tres voces, forma & contextibus, in quibus occurruant, admodum dissimiles, ad unum thema retulerit.

§. VIII.

לְלִיל, *micare*. Prov. XXVI. 18. 19.

Duo hæc commata, qua sensum, mutuum ad se respectum habere, certumque hominum genus, comparatione quadam depingere, qui per lusum jocumve alios lædent

1) cfr. GEJERI comment. in h. l.

m) in *animadv. Philol.* p. 500.

lædunt, facile quidem constat; sed quid significet raris-
 sima illa vox בְּמַתְּלֵהָלֶת hic occurrens, vix ad liquidum,
 nec vetustiores, nec recentiores Judæorum Doctores,
 perduxerunt; quin potius, quod in præsenti hac opera
 me maxime movet, varia conjecturis, ut videtur, ausi
 hic sunt, quibus Grammatica & analogia Ebræa nimium
 quantum oneretur. LXX. eandem sic convertunt: ὁ-
 σπερ οἱ νόμενοι; SYMM.: πειρῶμενοι; AQ.: κακοηθέσθωμενοι,
 malitiosi; Vulgata: sicut noxius est, qui &c. Qui adeo
 interpres satis evidenter innuunt, se hanc vocem non
 nisi ex hoc contextu novisse, quod scilicet sagittas te-
 laque mortifera jacere, malignum & noxiuum ipsis visum sit,
 adeoque certos nos de significatione raræ vocis reddere non
 posse; ut taceam mentem tamen Salomonis hoc modo vix
 ab iis plene perceptam esse. DAVID KIMCHI a) illud
 מַתְּלֵהָלֶת, ad radicem לְהָהָר, duplicata prima radicali, re-
 fert, quam dicit significare: *insanivit*, provocans ad Gen.
 XLVII. 13, ubi putat scribi de terra Ægypti, quod *in-
 saniavit p̄r fame*. Hinc fere est, quod in Lexicis no-
 stris locum nacta sit radix מַתְּלֵהָ, indeque per repetitionem
 primæ literæ, verbum quadratum מַתְּלֵהָהָר, quod in ci-
 tato hoc loco a plerisque nostrorum interpretum ita redi-
 ditur: sicut *insaniens est*, vel, *furibundum simulat qui* &c.
 Rabbini vero SAADIA & HIMMANUEL &c. ad alia quæ-
 vis hic delabuntur; quorum ille *defatigandi* significatum,
 ex qualicunque illa similitudine cum מַתְּלֵהָ, defatigari, hic,
 ex auctoritate, uti videtur, Interpretis Chaldæi, notio-
 nem *se se abscondendi*, assumit b); Cui HIMMANUELIS
 explicationi PAGNINUS l. c., & LUTHERUS noster,
 accedunt. Sed quanquam Rabbinica hæc effata, quam lu-
 brico innitantur talo, vel sua dissensione, satis luculenter
 innuunt

a) cfr. D. KIMCHII *Libr. Radic. ad לְהָהָר*, & *Mi-
 chal Jophi in b. l.*

b) cfr. S. PAGNINI *Ihes. L. S:æ ad rad. לְהָהָר*.

innuunt; addere tamen contra eadem debo: 1.) tantum abesse, ut contextus, in quibus occurrere putatur **להה** cum suis Rabbinicis significationibus, tales deposcant, ut potius easdem non nisi coacti admittant, adeoque principium, unde certitudo horum significatum pendebit, esse non possint. Primo enim loco Gen. XLVII. 13. sine dubio, melius respondebit radix **לִיל**, quæ, in dialectis frequentior, notat: *Tristis fuit, mente turbatus ac alienatus, impatiens atque impotens fuit ex tristitia, meru aliove affectu c;* unde eam Lexico suo inseruit recentissimus ille Lexicographus JOH SIMONIS d). Alteri hunc contextui Prov. XXVII. 18. 19. neque plane convenit vel *fribundus*, vel *defatigatus* vel denique *abscondens se*, ut pote notiones quæ non respondent **מְשַׁחָק**, apodosin formanti, in altero commate. 2.) A radice **להה**, tertia He quiescente, non oriri posse per duplicationem primæ, verbum quadriliterum, **הַחֲלָה**, cuius ultima est mappikata adeoque mobilis e). Et eo potius persuadeor, ut credam, pluriliterum hoc verbum **הַהֲלָה** non arcessendum esse ex radice quiescente tertia **ה**, quo clarius constat, quadrata ejusmodi verba alioquin amittere unam ex literis suis radicalibus, quæ jactura, in formis hisce per se difficilibus, originem & significationem radicum, ex quibus oriuntur, confundat turbetque, necesse est; adeoque vix verisimile esse formas ulla quadratas ex verbis quiesc. 3. He subnasci, saltem non *suppresso* He quiescente. Certe exempla pauca, quæ a Grammaticis in eam rem proferuntur, sub

E

exa-

c) vid. JAC. GOLII Lexic. Arab. p. 2726, & ALB. SCHULTENS. commentar. in h. l.

d) vid. Ej. Lexic. manuale Ebr. & Chald. p. 402.

e) de magno hoc discrimine apud Ebraeos **ה** mobilis & radicalis ab seryili cfr. SCHULTENSII Institut. ad Fundamenta L. Ebr., p. 80. Eiusdemque Clav. Dialect. p. 206, seqq.

examen vocanti patebit, eadem evidenter ad alias verborum formas pertinere, vel saltrem dubia esse; e. g. חללה, dolere, omnino est a חוץ, non חלה; עשׂו, oblectavit se, Jes. VIII. 11. non a עשות, vidit, sed a עושׂ vel עשׂ potius, apud Arabes & Chaldaeos, oblevit, illeuit cfr. Jes. VI. 9., item tævis, mollis fuit; unde auctum עשׂ proprius mulsus, metaphor. oblectavit; prout & Latini mulcere pro oblectare dicunt f); עיר Jer. LI. 58. tum forma, tum significatu proprius accedit ad עיר, destrui, everti apud Arabes, prout hie vertendum censemt SEB. SCHMID. in versione sua Biblica h. l., & COCCEJUS g); ita ex עין vel עין, est Pih. geminat. עונת, risit, subsannavit apud Arabes, & עונת apud Ebraeos Gen. XXVII. 12, subsannans, irrisor, b); Huc etiam maxime pertinet עונת, cunctatus est, quod solum fere novi exemplum ad formam התלהלה nostri plane accedens; hoc vero auctum verbum non, ut vulgo sit concipiendum esse e rad. 3. He quiesc. (סורה), sed media geminata (סורה) ex Dialecto Arabica clare discimus, ubi סורה est consistere fecit pec. camelos, leniter adeoque lente incessit; proprie enim est ingeminare particulam illam prohibentis סורה, vel סורה, qua Arabes in fastidis camelis utuntur, quasi abstine, define i); unde He ultimum manet in התלהלה tardavi, consistere feci Ps. CXIX. 60, sed,

f) De vocis עושׂ ejusque derivatorum variis confusisque tum significationibus tum formis vid. S. PAGNINI Tbet. L. S. ad rad. עושׂ; sed cfr. SCHULTENS. Origgi. Ebr. & JOH. SIMONIS Lexic. Hebr. p. 1035, 1036. item BUTORF. Lexic. Rabin. Talmud. ad radd. עושׂ & עונת.

g) vid. Ejusd. Commentarius Sermonis Ebr ad rad. סורה.

b) Ita sentit cum CASTELLO JOH. SIMONIS in Lexic. Ebr. p. 1077. cfr. GOLII Lexic. Arab. p. 383.

i) vid. GIEUHARI apud GOLIUM Lexic. Arab. p. 2271. & JOH. SIMONIS Lexic. Ebr. p. 518.

sed pro more He quiescentis, mutatur in jod, in יְפִיעַת, pulcher es Pf. XLV. 3. k). Non miror igitur, MERCERUM & COCCEJUM, radicem illam להה cum suo furore, missam fecisse, sed male tamen me habet, quod, invita patiter omni fere analogia, dubii perfugerint vel ad infinitiv. ex לְאָהָה defatigatus est, vel ad הַלְלָה insanus, ex quibus formis auctum hoc verbum חַלְלָה oriri nequit, utpote quod, monente etiam SCHULTENSIO, non esse potest nisi ex לְהַהָה vel לְוַהָה, gemina scilicet vel quiescente media. לְהַהָה hujus esse loci Arabismus indicat, in quo illud thema significat micare, splendere, & proprie adhibetur de plen. dicante & tremula aquæ specie اب، سـ dicta, que est species aquæ, meridiano tempore apparenſ in campis seu arenis orientis ex repercuſſu lucis solaris l); hinc quadratum להַלְלָה, teste PHIRUZABADIO, est spatioſſima terra, in qua impulſa micet ludens aquæ ſpecies; transfertur inde haec eadem vox ad luſum, peculiariter qui fit vibratione & percusſione ludicra; micuit (מָלַךְ) e. g. gladio; & micuit veste, dicitur de pueris ludentibus, qvum contortis mantilibus ſe invicem percutiunt; tale mantile אַלְלָה appellatur, quod apud GOLIUM est fascia, strophiumve convolutum, quo fit percusſio ludicra, ut in eboreis. Hinc מָלַךְ est: luſum ejusmodi ſibi instituens vel exercens m); unde mens Salomonis hic patescit: Sicut ludum instituit ſibi, qui interim jaculator laqueolos n), sagittas & mortem.

E 2

tem.

k) cfr. ALB.SCHULTENS. Institut. ad Fund. L. Ebr. p. 314, 389.

l) vid. GOLII Lexic. Arab. p. 1169.

m) cfr. ALB. SCHULTENS. comment. in h. l.

n) סְפִי, a ppdi conſtrinxit, plexuit, eſſe laqueolos piteos, qui ſcintillas & flammam nutrient, (malleos facesque ad urbem inflammandam, Cicero appellat) SCHULTENS. probabile reddit in Origg. Tom. I. p. 86, & comment. h. l.

rem; sic vir, qui decipit socium suum, & dicit: nonne jocabar? Qualis ille scilicet est, qui per lusum projicit in alium tela mortifera, talis hic est, qui, prætextu joci amicitiaeque, socium suum in fraudem impellit ^{o)}; non hujus maligna consuetudo & ficta caussa: numne jocabar, magis excusanda, quam illius fraudulenta jaculatio, qua, noxiæ sagittæ ex sinu deponuntur, & in collusorem, nil tale expectantem, ejiciuntur.

§. IX.

Supereft, ut, brevi jam spicilegio, illas etiam conquiram Ebraicas voces, a Lexicographis relictas, quas nobis, in sic dictis Kethibim, ex veteris linguae copia residuas, Proverbia Salomonis servarunt. Cum scilicet Kethibim, in Sacro Textu latentes, penitus considerantur, multa deteguntur vocabula, que alias in V. Test. non occurunt, & tanto minus in Lexicis negligenda, quanto majoris merito faciendæ sunt vel tantillæ reliquæ veteris potentis Ebraismi. Hanc quidem curam ad se pertinere, diligentia sua in adnotandis ejusmodi vocibus, quas Massora signavit, luculenter ostenderunt Lexicorum veri auctores, sed non nihil tamen ab iis prætermissum esse nemo mirabitur. Completum vero, quantum fieri potest, vocum harum examen nemini non gratum esse poterit, quamcunque fere ceteroquin, de indole & origine varietatum ejusmodi Lectionis Biblicæ, sententiam foveat. Vix enim de hac re judicari poterit, nisi, singulis exemplis collectis & explicatis, eadem sub examen vocare, eorumque indolem indagare, cuivis in promptu sit. Mihi quidem, Kethivan & Karjan, in Proverbiis obvia, examinanti, nihil illa sententia verisimilius visum est, qua Kethibim alteris illis Lectionibus longe præferuntur; & fere notas illas Masoretharum, plerumque non nisi ad interpolamenta non

^{o)} cfr. LUD. CAPELLI annot. ad h. I.

non necessaria, & ex ignoratione veteris Ebraicæ Linguæ profecta, cum SCHULTENSIO referrem; nisi justa suspicio esset, plurimas earum ex varietate codicum ortas esse, vel non nisi explicationes vocum obscuriorum continere. Exempli loco sint: Prov. II. 7; III. 30, 34; IV. 3, 16; XII. 28; XIII. 20; XVII. 13, 27; XVIII. 17; XXIII. 26. &c. In omni autem hoc casu non negligendum esse Kethib constat; cui & id prærogativæ accedit, quod ejus lectio-nes, rariores plerumque & difficiliores voces complectan-tur, adeoque tales, quas e manu & ingenio librariorum subnatas esse, vix quisquam suspicabitur a). En! igitur brevem ejusmodi vocum conspectum, quarum plerasque, frustra, nisi passim apud JOH. SIMONEM b), & ALB. SCHULTENSIUM c), quæsiveris:

שָׁוֹאָה, fragor, strepitus. Prov. I. 27.

בְּשָׁוֹאָה habet Kethib, sed Kri transpositis literis בְּשָׁוֹאָה, idem significans; quod Rabbini seqvuntur d). Nota mar-ginalis docet: תִּירֵא, abundant seu superfluum est vau; unde esset pro בְּשָׁאָה, & sic occurrit C. III. 25. Talia multis materiem dederunt integritatem Textus in dubium vo-candi, qvum vau illud, hoc modo, vitio librarii transpo-situm, vel superfluum, adeoque tollendum, videretur. Sed Kethib nihil anomali, nihil vitiosi hic continet. שָׁוֹאָה enim sine dubio est a radice שָׁאָה, cuius genuina vis, ju-dice SCHULTENSIO, est: disrumpi cum fragore, lacerari & diffundi, & in Hiph. disrumpi fecit cum fragore, inde, vastavit, desolavit; unde habemus derivatum שָׁוֹאָה, pro-cellæ

a) De hac re vide *Relationes Gottingens. de Novis Libris Fase. IX. p. 36 &c.*

b) cfr. *Ejusd. Lexic. Manu. Hebr. & Chald.*

c) cfr. *Ejusd. Comment. in Prov.*

d) cfr. DAV, KIMCH. *Libr. Radic. & Michlal. Tophi ad h. l.*

cella cum fragore erumpens &c.; notum vero est, ex verbis quiesc. 3. ה nomina formari mutando illud He vel in jod, vel in vau e), unde שאה ex שאה convenienter indoli Linguæ eodem modo oritur, quo, ex ראה, vidit, est שאותה, spectatio: ex נאה, eminuit, נאה, eminentia; &

ex נאה, decorus fuit, נאה, decor &c. Vau illud in tali nominum formatione locum habere, eo minus mirum videbitur, quo certius constat, cognatas dialectos vau vel jod pro tertia radicali habere, ubi apud Ebraeos est He quiescens in ultima, quod He non nisi litera vicaria & servilis רֵי jod vel vau esse videtur, unde in tot vocibus Ebraicis remanserunt v. g. נוע, שלוחת, שואות, שולות Job III. 25 &c. f).

Obs. JOH. SIMONIS refert nostrum hoc שאה, & Jes. XXIV. 12, ad radicem שאה, sed cetera derivata sub eadem illa radice ab aliis ordinata, ad formam שוא, ejusdem fere significationis, quo adeo secundum eum pertinent שאותה, strepitus, Pl. XXXV. 17; שוא (pro שוא formæ שוא absorpto ultimo Sægol sicut in שפָח); &c. Tollit hoc modo forte posset confusio, quæ apud alios hic regnat f).

פנינים, Gemme, Prov. III. 15.

est Kethib, sed Kri habet פנינים, quæ vox, per margaritas vulgo redditæ, notior est. Unum ergo Nun, secundum kri, in Textu hic deficere, & ab eo restitutum esse, quidam apud PAGNINUM g) censem: Majoreth inquit,

e) cfr. JOH. SIMONIS Arcanum Formerum p. 358.

f) cfr. ALB. SCHULTENS. Institut. ad Fund. L. Ebr. p. 172; Ejusd. Clav. Dialect. p. 211, & Fr. TSEPREGI Dissert. de Authentia selectiorum Kethibim.

f) vid. KIMCHI ad radd. שאה & שוא, item PAGNIN. Thes. p. 2803 & 2866.

g) vid. Ejus Thes. Ling. Ebr. p. 2189.

quit, *Nun posterius, quod ex hac dictione exciderat, pri-*
stino loco restituit. Sed absque ejusmodi admisla restitu-
tione texus defendi potest, immo debet. Quemadmodum e-
nim margaritæ sunt פְנִינִים dictæ a פָנָה, in varia genera distri-
buit, divisit, varius fuit, forte a varietate generis, co-
loris & forme, sic nuncupatæ b); ita illeem pretiosi lapides
nomen פָנָה a פְנִינִים, faciem obvertit, sortiri potuerunt,
q. d. lapides vel gemmas multa facie politas. Concipere
ergo licet פְנִינִים a singulari פְנַי, e radice פָנָה, eadem a-
nalogia, qua שֵׁתִי, potato, a שְׂתִּיתָ, bibit; & שְׂתִּיתָ, idem;
פָנָה, innocens, in plur. קְנִים a radice נְקָה &c. i). פְנִינִים etiam
in Veteri Test. re vera occurrere mox annotabitur.

יד, manus, & יָד, socius Prov. III. 27, 28.

In hisce commatibus occurunt secundum Kethib יָדָה, in quibus jod superfluum esse nota marginalis incul-
cat, quia scilicet in singulari posita intelligi debent. Dan-
dum omnino Masoræ videtur, ut singularis numerus hic
admittatur, qvum ratio constructionum, & natura phraseos
illius: est pro Deo manus mea i. e. est in mea potestate si-
tum, id depositare videantur; sed & hoc cum Kethib com-
mode conciliari poterit. Erudite enim pro more suo ob-
servat SCHULTENSIUS k), jod hic non esse pluralis
numeri notam, sed radicale & singularis numeri, unde
יד, manus, prout vulgaris hujus nominis forma est, con-
tracta censenda est ex יְדָה vel יָד, nam radix est יְדָה vel
יד, qualia sunt בָּבֶר, pater, בָּבֶר frater, que tertiam He-
quiescentem suppressere, sed originarium jod in construc-
tione & compositione cum affixis produnt. Critici quo-
que

b) cfr. JOH. SIMONIS Lexic. Ebr. p. 776; ex hac
radice & nomen proprium Peninna descendit.

i) cfr. JOH. SIMONIS Arcanum Formarum p. 365.

k) vid. Ej. Institut. ad Fundam. Liug. Ebr. p. 194, &
commentar. in Prov. h. l.

que Arabum notant, يَدْ . manus, esse pro (ا) يَدْ ; cfr. 1. Reg. XXII. 34., & 2 Chron. XVIII. 33. Par omnino ratio est alterius vocis ejusdem formæ רַעֲנָה, quam Kethib hic servavit, in qua jod est radicale, ipsumque nomen singularis numeri. Hinc est רַעֲנָה, pastor, & alia forma רַעֲנָה (عَنْ رَعَانَةِ m). Exempla ejusmo-

di jod radicalis vide 2 Sam. XII. 1; Jes. XLII. 5; Pl. CXCIV. 2; Job XXXV. 10; utpote quæ tanto majoris facienda, quo rariora sunt talia vestigia priscæ Ebræorum orthographiæ, quæ ducunt ad cognoscendam interiorem linguae indeolem, & arctam, quæ dialectos intercedit, consensionem.

פְּנֵי & פְּנִים, *Aspectus, Prov. XV. 14.*

Hic Krl habet פְּנֵי, & os, pro פְּנִים in textu jacente; de qua varietate ita judicat Cl. LEUSDEN. n): *Hic potest esse duplex sensus intentus a sacro scriptore. Sed adsunt tertia remedia. Si פְּנֵי, quod est hic Kethib, concipiatur esse nomen singularis numeri, prout vult Malora, & constructio innuere videatur, potest id omnino approbari. Ut enim a radice פְּנֵה formatur notum illud פְּנֵה, plur. פְּנִים, facies, ita ab eodem themate plane analogice deducuntur etiam formæ illæ: פְּנֵי & פְּנִים, eodem prorsus modo, quo a *פרה* fit *פרֵת*, fructus; a *דָחַח*, impulit, דָחֵץ, impulus &c; item אַחֲרָה, ulva, ab אַחֲרָה; שָׁוֹר, natatio, a radice שָׁחַחַ, natavit. Sic יְהֹוָה nomen proprium Genes. XXXVI. 39. Hæc utraque forma, observante Cl. SCHULTENSIO, occurrit in nomine proprio פְּנֵיאָל Genes. XXXII. 30, quod etiam mox scribitur q. d. *Aspectus seu vultus Dei*. Hinc nostrum פְּנֵי erit *Aspectus, obversio vultus*, quod adeo*

vi-

l) cfr. GOLI Lexic. Arab. p. 2755.

m) vid. SCHINDLERI Lexic. Pentagl. p. 1750.

n) in Clave Hebraica Vet. I. p. 461.

viguisse in vetere lingua nihil dubii habet. Verto igitur:
Cor intelligentis querit scientiam, sed vultus stulti spe-
Etat seu pascit stultitiam.

גָּרְלָן, A/per, Prov. XIX. 19.

Kethib hic est נֶרְלָה-חַמָּה, Kri autem נֶרְלָן; Tex-
 tus scilicet Resch ostendit, pro quo Masora Daleth le-
 gendum jubet, unde ad vulgatam illam vocem נֶרְלָן,
magnus, per ventum est. Hinc verit S. SCHMIDIUS:
Magnus ira portabit peccatum, ad Kethib non attendens
 cum plerisque Lexicographis, qui forte sola Masora hic
 standum judicarunt. Si vero recte hic sentit (non enim
 semper eodem modo de Kri loquitur) Cl. LEUSDEN. o):
Vox illa, quæ est in textu, est authentica, & nota Kri
explicat vocem in textu dubiam, forte etiam ignoratam,
 minime negligendum fuit vocabulum illud נֶרְלָן, quod
 Kethib habet; pergit LEUSDENIUS: *Ergo sors iræ (uti*
habere Kethib putatur) denotat magnum ira. Hoc fere
 est tribuere Masoræ nimium auctoritatis; *sors iræ* vix
 in ulla lingua significat *magnum ira*. Patescere puto,
 Masoretham, si candide egerit, hic vel in aliquo Codice
 legisse נֶרְלָן, vel apposita sua nota non nisi suam
 conjecturam & explicationem indicare voluisse. WASMUTH
 ad alternationem literarum pro more suo confugit, di-
 citque Resch hic positum esse pro Daleth p). Facile quidem,
 sed vix tutum refugium. Extat quidem non nisi
 hoc loco vox illa, quam Kethib hie habet, sed ejus co-
 gnatum נֶרְלָן, *sors*, eo frequentius est, quod proprie est
lapillus, fortibus apud veteres adhiberi solitus, & apud
 Arabes נֶרְלָן est *lapidosus*, *asper* & *durus* fuit q). Hanc

F

aspe-

o) in Clave Hebraica Vet. I. p. 462.

p) vid. Ej. Hebraism. Restitut. p. 123.

q) cfr. SCHULTENSII comment, in h. I.

asperitatis notionem cum verbo נָרַג, etiam Ebræis quoniam in usu fuisse, præter familiare ipsis vocabulum illud נָרְגָּו, propriè lupillus, ab asperitate sine dubio vocatus, textus hic omnino insinuare videtur: *Asper & præduras iracundia portet mulctam, si enim liberaveris eum, usque & usque superaddes.*

¶, cupiditas, *Prov. XXXI. 4.*

In textu seu Kethib est: וְלֹרְגִנִּים אֲשֶׁר; pro vocalia illa וְ Masorethæ legendum volunt אֲ, pro Vau scilicet Jod. Usitatus & notius quidem est illud וְ Masorethicum, sed syntaxi & contextui admodum difficile. Hinc tamen factum est, ut nihil nisi Masoretharum וְ in Lexicis compareat, quod interpres vario modo explicant: PAGNINUS, secutus KIMCHIUM & RABEI ben SCHELEMO, per non exponit, quasi esset defectivum pro וְ; alii illud וְ idem quod אֵיתָה, ubi, esse putant; quo inclinant COCCEJUS & STOCKIUS in *Lexicis suis*; GUSSETIUS textui adhærescens aut reddit, ut sit וְ. Hos vero conatus qui textui adplicat, facile intelliget, eos quæsitos esse, & gravibus ellipsibus in subsidium indigere. GUSSETIUS haud male quidem in eo agit, quod Kethib hic retinendum putet, sed felicius tamen JUNIUS & TREMELLIOUS, qui restituunt vocem Ebream וְ, desiderium, concupiscentia, quam Kethib hic nobis reliquam fecit. Habemus enim ex radice אָוָה, desideravit, concupivit, derivatum אָוָהָאָה, desiderium, e qua cognatum masculinum אָוָהָאָה, & contracte וְ, ejusdem significationis, analogice plane descendit, quemadmodum וְ, dorsum, & Fem. גָּוָהָאָה, ex גָּוָהָאָה, וְ, limbus, cinctura, a וְ oria cinxit, וְ cumulus, a גָּוָהָאָה, apud Arabes, congregatus est. Sic commode fluit oratio in texu:

Ne

*Ne Regibus! o Lemuel! ne regibus potare vinum; & Prin-
cipibus cupiditas siceræ u).*

§. X.

Sunt quidem in Proverbiis multæ adhuc voces Ebraæ ejus indolis, ut numerum anomalarum apud Grammaticos immerito forte adaugeant, & in Lexicis fere delitescant aa), quas sollicitius examinare constitui; sed, intra limites hujus generis opellæ coactus, reliquas, quæ mihi occurrerunt, non nisi leviter perstringam.

Verbum יְלִיל, per Dagesch f. in Lamed, c. IV. 21, dicitur habere Dagesch euphonie caussa literæ ש impressum, & mutatum in -, ut sit pro יְלִיל יְלִיל. SCHULTENS. hæc non concoquens, radicem יְלִיל, & JOH. SIMONIS, rectius forte, נְלִיל, statuit a). Notanda simul hic est varians lectio, qua plurimi Codices & Editiones Bibliorum, regularem formam, יְלִיל, habent.

בָּחַק Prov. VIII. 29. Si vera sit hæc lectio, (variant enim hic tum Codices nostri, tum veteres Rabbinii,) recte de forma פָּנָה assumenda deliberat ABEN ESRA, & re vera eam restituit SCHULTENSIUS, missa vulgari illa פָּנָה, ad quam reduci solet. פָּחָק enim, etiam apud Arabes notans cingere, circumdare, unde in Ebraismo remansit פָּחָק, sinus, optime contextui convenire potest: Quum cingeret, vel, circumfulciret fundamenta terræ:

מְתֻלָּע Prov. XXX. 14. refertur vulgo ad radicem יְתָלֵה, &

u) cfr. JOH. SIMONIS *Arcan. Form.* p. 380, SCHULTENSII *Institut. ad Fund. L. Ebr.*, Reg. 364, & *Ejusd. Comment. in h. l.*

aa) cfr. H. TULLE in egregio suo opere, *Bibellus dicto*, p. 110. seqq.

a) cfr. ALB. SCHULTENS. *comment. in Prov. h. l.*, & JOH. SIMONIS *Lexic. Hebr.* p. 498.

& per transmutationem literarum, idem esse statuitur, quod
תַּוְנָה Pl. LVIII. 7. i. e. *dentes molares*. Quemadmodum
vero in Philologia nihil incertius subsidium merito habe-
tur, quam vocum significaciones, quas ignoramus, trans-
ponendo & permutando literas, elicere, quod studium
prioribus seculis multum adamatum fuit, qvum mutatio
vel unius literæ in voce, ejus significatum immutare pos-
sit, immo, in bene culta lingua, debeat; ita & ipsa com-
paratio hic cum *culturis* instituta ad alia, quam *dentes*
molares, ducere videtur. *Dentes acuti* & difficilantes
potius innuuntur, ad quas radix חַלְעַה, regulariter heic
consulenda, fert. Ut scilicet Arabum לְחַעַם, contudit,
producit מְלֻחַת, *dentes molares*, Pl. LVIII. 7, ita a-
lia apud eosdem radix חַלְעַה, eminuit, prominuit *dens*,
collum vel *caput*, originem sifit nostri vocabuli מְלֻחַת,
quod notabit *dentes caninos*, vel *prominulos*, quales præ-
cipui sunt in feris, & speciatim in apris, quibus instar
culturorum carnes aliaque difficant. Ex eodem themate
sine dubio sunt: תִּלְעָה & תִּלְעָה, הוּלָם, vermis, & סְתִּלְעָם Nah.
II. 4. b).

Prov. XXI. 24, & Habak. II. 5. tantum occur-
rit, unde, ut fere fors infelix est ejusmodi vocum, ab in-
terpretibus, tum antiquis, tum recentioribus, varia fata
tulit, & a Cl. GUSSETIO inter ignota refertur c). Tum
constructionis ratio in locis citatis, tum Analogia Ebraica
multum gravatur, si redditur, ut plerumque sit, superbus,
vel cum FORSTERO alegatur ad מהר, festinavit, seu
cum

b) vid. GOLII Lexic. Arab.. p. 391, & cfr. SCHUL-
TENS. commentar. in h. l. Apud Chaldaeos etiam הַלְעָה
notat *findere*, *discerpere*; adeo ut nihil opus esse hic
videatur ad transpositiones literarum configere, cfr.
BUXTORF. Lexic. Chald. p. 2599.

c) vid. Ej. Commentar. L. Ebraice p. 313.

cum AVENARIO & GUSSETIO ad הרר, ut a montis no-
tione sublimem, indeque elatum significet. Si quis, missis alio-
florum explicationibus, utrumque contextum, in quo יְהוָה
obvium est, perpendit, nihil Ebraicæ Syntaxi convenien-
tius & facilius esse deprehendet, quam illud esse Futur.
Hiphil a radice הַר, quam Arabismus servat in eo signi-
ficatu, quem citata loca depositare videntur. יְהוָה secundum
Canus. dicitur de homine fastu & superbia ruente; proprie-
tate: corruuit fluxu exesa terra seu pars aggeris; hinc dirue-
re, prosteruere, item ruere in aliqua re protervissime, sine
ulla cura ac consideratione qualis homo vocitatur d). יְהוָה
adeo foret: protervissime ruit in omne nefas, divina & hu-
mana prosternens & concutans. Quæ significatio huic Sa-
lomonis loco apposita, & sequentia membro congruens est.
In quo comitate notandum volo, ¶ hic obvium, esse pro-
retice peccantem, vel talem superbum, qui nec sacra nec
profana curat, quod ex undecim illis locis ubi occurrit
in sacris constat e), unde זְרַם f) Ps. XIX. 14. sunt pecca-
ta voluntaria, animo præfracto commissa, uti bene explicat
CHEMNITIUS t.3. LL. de discr. peccati c. I. & יְשׁוּת בּוֹרֵז g) est
agere cum proterva proæresi cfr. Deut. XVII. 12. XVIII. 22.
צָלִיל, derisor, esse admodum familiare illud Salomoni nomen
profani hominis & empæctæ g); & denique עֲבָרָה, ab pr.
G

a) cfr. GOLII Lexic. Arab. p. 2588, & SCHUL-
TENS. comment. h. I.

e) cfr. GEJERI comment. h. I. & STOCKII Clav.
V. T. ad hanc vocem.

f) de qua forma nominis mase. ejusque fortiori præ-
feminina significatione cfr. CHR. BENED. MICHAELIS
Diss. de Sollecismo generis ex Textu Ebræo depulso.

g) vid. GEJERI Comment. h. I. & STOCKII Clav.
V. T, ad hanc voc.

pr. transiit in flumine extra ripas effervescente, esse effervescentiam, seu impetum fervidum, qui repugula omnia transcendat b). Sistitur adeo hic sublimis & efficax imago superbi vel proæretici peccatoris: Proterius peccator ruit & in omne nefas graffatur, cui infaustum & notum illud Sannionis nomen; agit cum effervescente proæfisi peccandi.

Nec fere nisi hæc notio & forma, qua יְהֹוָה ut verbum in Fut. Hiph. concipitur, alteri Habakuki loco convenire videatur, ob sequens יְהֹוָה & יְהֹוָה, habitabit; hic scilicet de rege Babylonis dicitur, quod aliena quidem diruere atque in eadem proterve graffari possit, non tamen illa habitare partisque perfui, i).

Not. Lexicon illud Manuale Ebraicum & Chaldaicum JOH. SIMONIS, quod aliquoties citavi in hac opella, priori anno Halæ Magdeburg. impressum, adeoque recentissimus, quantum novi, hujus generis liber est. Satiste cisse videtur hoc Lexicon votis, quibus orbis literatus illud avide expectavit; sed qvum rarissimus adhuc in nostris oris sit hic liber, non nisi ante aliquot septimanas per biduum ejus copia mihi fieri potuit, quo tempore quæ ad meas voces pertinebant breviter annotabam, ut vel ex hac promulside, quid de libro sentiendum esset, constaret.

T A N T U M.

b) cfr. SCHULTENS. comment. in Job. XL. 6.

i) explicationem hujus loci, & multa alia, debeo Celeberrimo JOAN. DAV. MICHAELI, cujus de veriori Philologia egregia merita, vel recentissime editus tractatus: Beurtheilung der Mittel, welche man anvendet die ausgestorbene Hebräische Sprache zu verstehen, arguit.

CORRIGENDA,

Pag. 4. lin. 18. leg. sensisse. p. 7. not. a) leg. SANCTIS. p. 6. l. 8. leg. serio. p. 14. l. 6. leg. frequentissima. p. 18. l. 2. leg. mentitus est. p. 27. l. 10. leg. Concise. p. 31. l. 7. leg. posse.